

För vem tänds lyktorna på andra sidan bron?

En studie om stadsutveckling ur ett rättviseperspektiv

Abstract

This thesis deals with justice in urban planning and development. In 2010 the municipal board in Gothenburg initiated a workgroup to create a vision which had the purpose to serve as a platform for further development in the central part of the city and to deal with the pattern of increasing segregation and polarization. "Vision Älvstaden" includes the development of the former dock area Frihamnen/Ringön which is going to be an integrated part of the inner city. Drawing on theories of justice in urban development this text analysis evaluate whether the vision and the plans for this area considers the criterion of equity, democracy and diversity. The material consists mainly of public documents related to the planning process. The analysis shows that Gothenburg has ambitions to create a more just city to lessen segregation. This applies especially for the studied area Frihamnen since this area will include housing for groups with limited resources. However, the analysis also shows that the vision in its entirety stresses the importance for the city to enhance economic growth. Or in other words, equity is not prioritized to the necessary extent for the urban renewal project to be called just.

Nyckelord: stadsutveckling, Vision Älvstaden, kritisk utvärdering, Susan. S. Fainstein, jämlikhet
Antal ord: 9987

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	1
1.2 Undersökningens upplägg.....	2
1.3 Avgränsningar.....	2
2 Bakgrund: En förändrad syn på staden.....	4
2.1 Avindustrialiseringen och konkurrensen.....	4
2.2 Göteborg: Från hamn- och industristad till evenemangstad.....	5
2.2.1 Vision Älvstaden	6
2.3 Tidigare forskning	6
3 Teori	8
3.1 Rätten till staden och det offentliga rummet.....	8
3.2 Den rättvisa staden	8
3.2.1 Jämlikhet.....	9
3.2.2 Mångfald.....	10
3.2.3 Demokrati.....	10
4 Metod och material.....	12
4.1 Kritisk utvärdering.....	12
4.2 Material.....	13
4.2.1 Dokumentstudier.....	13
4.2.2 Intervjuer.....	13
4.3 Kvalitativ textanalys.....	14
4.3.1 Operationalisering och analyschema.....	14
5 Analys	16
5.1 Jämlikhet.....	16
5.1.1 Bostadsprojekt.....	16
5.1.2 Omlokalisering.....	17
5.1.3 Förankring av verksamheter och företag.....	19
5.2 Mångfald.....	19
5.2.1 Integration och ”porösa” gränser.....	20
5.2.2 Offentliga platser.....	20
5.2.3 Den kreativa klassen?.....	21

5.3 Demokrati	22
5.3.1 Aktivt medborgardeltagande.....	22
5.3.2 Representanter och institutioner.....	23
5.4 En stad, två visioner.....	24
6 Slutsats.....	26
7 Referenser.....	28
Bilaga	31

1 Inledning

Det har skett en förändring i utvecklingen av västerländska städer och kommuner. I den entreprenöriella staden har det vuxit fram en stadspolitik där staden i sin övergripande utveckling bedriver en politik i syfte att öka stadens attraktivitet och stärka dess konkurrenskraft. Samtidigt som städer marknadsför sig för att locka såväl investerare som turister syns en utveckling i städerna med ökad segregation och polarisering mellan de som får vara med och de som inte platsar i den entreprenöriella staden.

Göteborg har de senaste åren genomgått samma stora förändringar som andra tidigare industri- och hamnstäder och är idag känd som den välkommande evenemangstaden. Men även i Göteborg ökar bostadssegregationen kraftigt, polariseringen mellan de rikaste och fattigaste områdena är stark och möjligheten att välja var man vill bo är begränsad. Stadsplanering är ett första steg i en större utvecklingsprocess som syftar till att förbättra staden för dess invånare. Stadsutveckling är ett politiskt projekt som oavsett om det gäller ny- eller ombyggnationer innebär att människor påverkas av de beslut som fattas: Vilken plats är det som ska utvecklas? Vem får komma till tals i processen? Vem gynnas av de beslut som fattas? Aktörer involverade i denna process ställs ideligen inför etiska ställningstaganden och stadsplanering är därmed en aktivitet med nära koppling till rättvisa (Bradley 2009, s. 50). Utvecklingen av Göteborg pågår för fullt och i nuläget planeras den nya stadsdelen Älvstaden längs Göta älvs stränder. För utvecklingen finns ett omfattande visionsarbete med ambitionerna om att staden ska delas och bli en stad för alla. Ett område som finns med i visionsarbetet är Frihamnen och delar av Ringön. Området innefattar idag inga bostäder men en del mindre företag och verksamheter som bland annat stadsmissionens akutboende för hemlösa, Gatljuset. Marken huset står på är kommunal mark och Gatljuset får ha kvar sin verksamhet 2016 ut, vad som händer sen är ovisst. Vad innebär det egentligen att en stad planeras utifrån ambitioner om att staden ska vara för alla och vilka kriterier bör ställas för att stadsutvecklingen ska vara rättvis?

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med den här undersökningen är att belysa rättviseaspekten i stadsplanering och kritiskt granska huruvida hänsyn tas till denna aspekt i aktuella planer och visioner för Göteborgs stad. Studien konkretiseras i följande frågeställning:

I vilken utsträckning kan visionen och planeringen av Älvstaden med fokus på

Frihamnen och delar av Ringön klassas som rättvis utifrån kriterier om mångfald, demokrati och jämlikhet?

1.2 Undersökningens upplägg

Utifrån en kort bakgrund om stadsutvecklingen i västvärlden sedan 1970-talet ges en introduktion till kopplingen mellan stadsutveckling och rättvisa. Vidare introduceras Susan Fainsteins teori om vad som bör karaktärisera en rättvis stadsplanering. För att fördjupa det teoretiska resonemanget kompletteras Fainstein med ytterligare urbanteoretiker som har studerat staden kopplat till rättvisa. Här kan Don Mitchell, Catharina Thörn och Alice Marion Young nämnas. Fainsteins teoribildning utgör sedan grunden för det analyschema som syftar till att möjliggöra en kritisk utvärdering av ett aktuellt stadsplaneringsprojekt i Göteborg. I uppsatsens metodkapitel redogörs för metoden kritisk utvärdering och hur analysen av materialet gått till. Slutligen görs utvärderingen med en följande diskussion om städer och rättvisa.

1.3 Avgränsningar

I Europa såväl som i Sverige finns idag ambitioner om att samhällsplaneringen ska möjliggöra för en ekologisk, ekonomisk och social hållbar utveckling. Kritik har framförts mot att innebörden av begreppet social hållbar utveckling är vagt och tolkningsbart och därför inte har fått stor uppmärksamhet och status i samhällsdebatten (Olsson 2010; Bradley 2009). När en stad byggs med ambitioner om social hållbar utveckling innebär det att prioriteringar måste göras inom flera välfärdsområden och inte bara i den fysiska miljön. På grund av uppsatsens omfattning behandlas endast rättviseaspekterna i den fysiska planeringen. Med utgångspunkt i att den fysiska utformningen av staden har stor påverkan på integrationen och medborgarnas känsla av tillhörighet och välbefinnande anser jag att det är en rimlig avgränsning att göra.

I den här undersökningen utgår jag från urbanteoretikern Susan Fainstein. I sin bok *The just city* (2010) för Fainstein ett normativt resonemang om vad som bör karaktärisera stadsplanering för att den ska resultera i en rättvis stad. Att denna normativa utgångspunkt används behöver inte innebära att jag fullt ut delar hennes uppfattning. Fainstein själv menar att de resonemang och strategier hon föreslår är anpassade efter den rådande diskursen om städers konkurrens men att det krävs att politiker och andra aktörer i stadsutvecklingen för rättviseorienterad retorik för att möjliggöra en rättvisare stad för alla. Uppsatsen kretsar kring ett argument om att stadsplanering bör vara rättvis i den mening att de beslut som fattas eller projekt som genomförs inte ska missgynna dem som redan är utsatta i samhället. Det bör i varje projekt ske en sådan omfördelning av resurser att det är

till fördel för låginkomsttagare och grupper som annars har det svårt att delta på lika villkor i samhället.

Traditionellt har stadsplanering syftat till den fysiska planeringen i städer av kvartersstruktur, gator och gränsdragningar. Stadsutveckling är ett begrepp som inkluderar att i planeringen även beakta sociala och ekologiska aspekter för utvecklingen av ett hållbart samhälle (Cars och Snickars, 2014). Vidare förs inget resonemang om begreppens skiljelinjer och jag har gjort bedömningen att de i studiens syfte kan användas synonymt.

2 Bakgrund: En förändrad syn på staden

För att få en förståelse för teoribildningen kring den rättvisa staden som presenteras senare följer här en kort bakgrund över den förändrade synen på staden, vad avindustrialiseringen lett till och vilka effekter det fått för välfärdssamhället. Vidare ges en introduktion till Göteborg och den nya stadsdel som planeras i staden.

2.1 Avindustrialiseringen och konkurrensen

Under de senaste decennierna har storstäderna i främst USA och Västeuropa förändrats. Från att ha varit centrum för industri och produktion har den avindustrialisering som tog fart i slutet av 1970-talet lett till att staden tvingats hitta nya sätt att möta de ekonomiska utmaningar denna process medfört (Harvey 1989). Städer i avancerade ekonomier har gått från att vara industristäder till det som kommit att kallas entreprenörstäder där lokala beslutsfattare måste hitta nya entreprenöriella lösningar för att locka arbetskraft, investerare och kapital i hopp om att öka den ekonomiska tillväxten (Harvey 1989; Johansson och Khakee 2008).

Under efterkrigstiden började uppbyggnaden av den keynesianska välfärdsmodellen och staten fick i många västeuropeiska länder en stor roll i finansierandet och vägledandet av lokala välfärdsprogram. Även om välfärden inte riktades enskilt mot storstäder innebar flera åtgärder indirekta satsningar på förbättringar för majoriteten i staden. Framförallt sågs tillgången till bostad som en grundpelare i den sociala rättvisan. Offentlig tillgång till sjukvård, utbildning och andra typer av välfärdsåtgärder centrerades till staden (Fainstein 2010, s.169). I Sverige har tillgången till hyresrätter och bostadsrätter reglerats av allmännyttiga bostadsföretag, som historiskt sett ägts och drivits i kommunal anda utan vinstsyfte för att tillgodose även resurssvaga med bostad. Internationellt har *social housing* varit ett svar på det offentligas tillhandahållande av bostad till grupper med lägre ekonomisk ställning. Det som skiljer social housing-modellen från allmännyttan är att allmännyttan inte är bunden till några villkor gällande ekonomisk utsatthet. Under 1990-talet valde flera svenska kommuner av politiska eller ekonomiska skäl att sälja ut hela eller delar av sina allmännyttiga bostadsföretag till privata intressen eller till hyresgäster för ombildning till bostadsrätter (Bengtsson 2014).

Som en motkraft till utvecklingen av den entreprenöriella staden har en kritisk litteratur lyfts mot att bredare välfärdsåtgärder hamnat i skymundan när städer allt mer fokuserar på platsmarknadsföring och tillväxt. David Harvey är främst på området med sin kritik mot att allt mer av stadsutvecklingen blivit en form av stadsmarknadsföring som innebär satsningar på att göra staden attraktiv för investeringar. Exempel på detta kan vara att bygga attraktiva vattennära bostadsområden i centrala delar av staden, omvandla industriområden till spännande mötesplatser för kultur och kreativitet och arrangera stora sport- eller nöjesevenemang (Thörn 2008; Harvey 2006; Mukhtar- Landgren 2012). I en tid då ekonomisk tillväxt utgör ett övergripande mål för politiken rättfärdigas satsningarna med att tillväxten gynnar samhället i stort (Fainstein 2010; Pierre 2009). Även inom EU syns tydliga ambitioner att stärka sammanhållningen mellan EUs regioner för att få en stark enad konkurrenskraftig union där regionernas storstäder lyfts som drivkraften för den ekonomiska utvecklingen (Tunström 2005, s. 146-148). Samtidigt ser vi dock hur samhällsklyftorna i västeuropeiska städer ökar och att segregationen följer den utvecklingen. Resursstarka grupper koncentreras i stadens nya attraktiva bostadsområden medan låginkomsttagare och invandrargrupper hamnar i stadens mindre prioriterade utkanter (Broms Wessel m.fl. 2005). När centrala aktörer i samhällsplanering tar de ekonomiska aspekterna i beaktning framför de sociala får inte utsatta grupper ta del av den utveckling som sker. Det leder i sin tur till ytterligare polarisering och marginalisering av svagare grupper i samhället (Campbell 2006, Johansson och Khakee 2008).

2.2 Göteborg: Från hamn- och industristad till evenemangstad

Göteborg beskrivs ofta som en välkomnande stad där hamnen fått stor symbolik och bidragit till stadens slogan "Öppen för världen". Staden har genomgått samma stora förändringar som andra tidigare industri- och hamnstäder och är idag känd som en evenemangstad och stora delar av hamnen har utvecklats till attraktiva bostadsområden och kontorsmiljöer. Exempelvis kan området Norra Älvstranden nämnas (Thörn 2008, s. 51). Parallellt med utvecklingen mot den lockande evenemangsstaden kan dock en annan bild allt tydligare urskönjas. Stora sociala och ekonomiska skillnader mellan stadsdelarna tillsammans med bostadsbrist och ett högt tryck på bostadsmarknaden gör att segregationen ökar (Göteborgs stad 2009, s. 21). Det syns tydliga skillnader i befolkningens hälsa och ungas skolresultat mellan områden med välutbildade med goda inkomster jämfört med områden med lägre inkomster och lägre andel högutbildade, en skillnad som växer (Göteborgs stad 2009, s. 22). Göteborg har ställt upp ett lokalpolitiskt mål för att motarbeta segregationen där S2020 (social hållbar utveckling år 2020) är en strategi som riktar sig mot kommunens nämnder att förändra sitt arbetssätt för att utvecklingen inte ska fortsätta (Göteborgs stad 1, 2014). Den fysiska

utformningen av bostadsområden antas ha en påverkan på segregationen och i Göteborg där man vill förtäta i centrala lägen och inte låta staden växa utåt ställer det krav på planeringen av centrala stadsdelar för att möjliggöra för en blandad befolkning (Göteborgs stad 2009, s. 68).

2.2.1 Vision Älvstaden

Centrala Älvstaden heter den projektgrupp som 2010 fick uppdraget av kommunstyrelsen i Göteborg att utforma en vision och strategi för utvecklingen av områden belägna i centrala delar av staden längs Göta Älv. Kommunstyrelsen önskade en vision som skulle fungera som riktmärke och värdegrund för Göteborgs framtida utveckling (Centrala Älvstaden. 2012). Projektgruppen leddes av femton personer anställda inom Göteborgs nämnder och kommunala bolag. Exempelvis kan stadsbyggnadskontoret, fastighetskontoret, trafiknämnden och det kommunala bostadsbolaget Älvstranden Utveckling AB nämnas. 2012 antog kommunstyrelsen visionen som idag ligger till grund för framtida förnyelse inom de avsatta områdena som tillsammans bildar den nya stadsdelen Älvstaden. Övergripande målsättningar är att Älvstaden ska hela Göteborg och stärka stadens kärna, samtidigt som det ska verka för det lokalpolitiska målet att minska segregationen. Varje delområde kommer att formas med specifika programplaner med utgångspunkt i visionen.

Som en första etapp i Älvstaden planeras utvecklingen av området Frihamnen och delar av Ringön. Området ligger på den norra sidan av Göta Älv och förbinds till fastlandet med Göta Älvbron och Älvsborgsbron. År 2021 fyller Göteborg 400 år och då ska den gamla Göta Älvbron ha ersatts med en ny. Då brofästet ligger precis i gränsen mellan Frihamnen och Ringön ingår det berörda området som en del av planprogrammet. Målet är att omkring 10 000 lägenheter och 15 000 arbetsplatser ska finnas i området när utvecklingen är klar. I den första etappen som ska stå färdig till 400-årsjubileumet planeras det för 1000 lägenheter och 1000 arbetsplatser. Stora delar av marken råder kommunen över (Göteborgs stad 2014a).

2.3 Tidigare forskning

Sedan 2010 driver Catharina Thörn, Helena Holgersson och Katarina Despotovi forskningsprojektet *Stadsomvandling som "citybranding", gentrifiering och upplevelsedesign. Fallet centrala Älvstaden i Göteborg* vid institutionen för kulturvetenskaper vid Göteborgs universitet. Syftet med studien är att med Älvstaden som empiriskt fall utveckla en analysmodell som kopplar samman forskning kring städernas marknadsföring och gentrifiering med hur människor i sitt vardagsliv relaterar till urbana rum. Vidare vill de analysera hur spänningen mellan användningen av Centrala Älvstaden som marknadsföringsprojekt och Göteborgs lokalpolitiska mål att minska segregationen hanteras i

planeringsprocessen (Centralaälvstaden 2014). Ännu finns inga publikationer från forskningsprojektet men projektet visar att området är högst aktuellt. Forskarna nämner inte rättviseaspekten i sitt forskningsanslag vilket jag anser är en viktig aspekt att ta hänsyn till och värt att studera redan på planeringsstadiet.

En stor del av forskningen kring rättvisa i stadsplanering har fokuserat vid planeringens processer. Här kan exempelvis den politiska organiseringen nämnas som studieobjekt (se exempelvis Granberg 2004). En annan inriktning inom planeringsforskningen menar att en rättvis process inte är en garanti för att sociala målsättningar uppnås utan att det krävs ett större fokus på planeringens *utfall*. Den senare inriktningen fokuserar då på vad den rättvisa staden bör innehålla och vilka strategier som bäst lämpar sig för att uppnå det önskvärda (se exempelvis Campbell & Marshall 1999, Marcuse 2000; Fainstein 2010). I den här uppsatsen tar jag utgångspunkt i den senare inriktningen för att fler studier behövs om hur man kan arbeta för att nå rättvisa i staden. Studier om den rättvisa staden är i en svensk kontext relativt utforskat. Jon Loit (2014) publicerade nyligen sin avhandling *En stad i världsklass- Hur och för vem? En studie om Stockholms sociala stadsplanering* vid Stockholms universitet. I avhandlingen undersöker Loit huruvida de planeringsstrategier som används i Stockholm minskar segregationen och om de bidrar till en rättvisare stad. Slutsatsen är att ett rättvisetänk saknas från involverade aktörer i planeringen och att planerna som finns riskerar att befästa sociala strukturer som kan leda till fortsatt polarisering och segregation (Loit, 2014). Jag tycker Loits slutsats är intressant och vill undersöka hur det ter sig i en annan svensk storstads aktuella stadsplanering.

3 Teori

Mot den bakgrund som givits ovan redogörs nu för den teoribildning som behandlar den rättvisa staden.

3.1 Rätten till staden och det offentliga rummet

Kopplingen mellan staden och rättvisa sträcker sig till Henri Lefebvre och hans väl citerade text *Rätten till staden* (1967). Staden har alltid fungerat som en tillflyktsort för olika sorters människor och präglas av heterogenitet och offentlighet. Lefebvre menade att staden är ett projekt som formas av alla dess invånare, att ingen därför kan äga staden eller dess processer. Don Mitchell menar dock att staden sedan 60-talet allt mer formas *för* dess invånare och inte *av* dess invånare (Mitchell 2003, s. 17-19).

Det offentliga rummet har länge fungerat som mötesplatser för stadens invånare och har haft en stark koppling till det politiska och demokratiska livet. Mitchell (2003) menar att det idag skapas en bild av det offentliga rummet som en plats för konsumtion, underhållning och rekreation. Enligt Mitchell planeras det offentliga rummet utifrån kommersiella och estetiska kriterier där den "ordnade" allmänheten kan ta del av det som erbjuds utan att störas av "stökiga" eller "farliga inslag" så som tiggare eller hemlösa (Mitchell i Thörn 2004, s. 187). Det sker en form av exkludering av vissa grupper genom att det offentliga rummet allt mer formas som ett exklusivt rum för välordnade och välbeställda medborgare där inte alla är välkomna (Mitchell i Thörn 2004, s. 188f). Med *rätten till staden* enligt Mitchell och Lefebvre menas att ingen ska fräntas rätten att inta och använda stadens utrymmen (Mitchell 2003, s.17-19).

3.2 Den rättvisa staden

I boken *The Just City* tar Susan Fainstein avstamp i en kritik mot de senaste decenniernas stadsutveckling med ökade samhällsklyftor och menar att lokala beslutsfattare och planerare måste ge rättviseperspektivet större beaktning i den fysiska planeringen. Genom att sätta rättvisan främst i planeringen av stadsbyggnadsprojekt kan effekterna av dessa strukturer där vissa grupper missgynnas minska (2010, s. 3). För att framtidens stadsutveckling ska vara rättvis ställer Fainstein upp förslag på program och initiativ som politiker kan luta sig mot för gynna de grupper som är mest utsatta i samhället och maximera den

sociala rättvisan (Fainstein 2010, s. 168). Fainstein argumenterar för att jämlikhet (equity), mångfald (diversity) och demokrati (democracy) är de tre viktigaste komponenterna för att konstituera en rättvis stad. De tre aspekterna bör så långt som möjligt maximeras i alla beslut och program och görs det kan staden enligt Fainstein betraktas som rättvis. Kriterierna är inte förenliga i alla situationer, i vissa fall innebär ett fokus på det ena implikationer för det andra. I de fallen konflikter mellan värdena uppstår ska alltid jämlikhet prioriteras. Nedan följer en genomgång av Fainsteins tre kriterier.

3.2.1 Jämlikhet

Det första kriteriet är att de beslut som fattas i syfte att utveckla staden inte får missgynna de grupper som redan har en utsatt position i samhället. När en plats pekas ut för byggnation följer en idé för vem eller för vilket syfte man bygger (Fainstein 2010, s.80). I en tid då staden är en konkurrensutsatt enhet uppstår konflikter när syften av både kommersiell och icke-kommersiell karaktär ska förenas. Det handlar om att prioritera mellan tillväxt och jämlikhet där det sistnämnda bortprioriteras. Stora tillväxtprojekt försvaras med en nedsippingstanke men Fainstein menar att tillväxt för hela staden inte garanterar omfördelning till mer utsatta grupper. För en rättvis stadsutveckling måste därför jämlikhet (*equity*) genomsyra alla planer och program. Jämlikhet innebär att materiella och immateriella resurser fördelas på ett sätt som inte bara gynnar dem som har det gott ställt i samhället. På så sätt behöver inte alla behandlas lika, men det ska vara en fördelning där de som har det sämst i samhället allra helst bör gynnas av politiska beslut (Fainstein, 2010, s. 36).

I stadsförnyelse framkommer problematiken med jämlikhet främst i projekt som innebär bostadsbyggande (Fainstein 2010, s. 77). En central del i välfärdssamhällets framväxt var att bostäder började ses som en rättighet där den offentliga sektorn fick ett ansvar att tillhandahålla bostäder till befolkningen (Bengtsson 2014). En förändring har skett där en utveckling av bostadsbyggandet idag främst sker av privata bostadsbolag. Var bostäder ska byggas och hur stora satsningar som görs för att bygga bostäder drivs av marknadskrafter snarare än demokratiska politiska beslut (Fainstein 2010, s. 78).

Att bostadsförsörjningen styrs av marknadens principer behöver inte utgöra ett problem i sig. Marknadens konkurrens kan sätta press på bostadsbyggandet så att fler bostäder av varierande karaktär byggs. Dock uppstår ett problem om bostadsrätter för de resursstarka i allt för stor utsträckning prioriteras framför hyresrätter och andra typer av bostadslösningar. Det ställs inte samma krav på privata bostadsbolag och hyresvärdar som på kommunägda bostadsbolag att ta socialt ansvar (Fainstein 2010, s. 80). Socialt ansvar kan innebära att erbjuda hyreslägenheter till bostadssökande som av olika anledningar behöver förtur eller för försöks- och träningslägenheter (Fastighetsägarna 2009). Eftersom jämlikhet enligt Fainstein alltid bör prioriteras innebär det att alla bör förses med bostad, även de som av andra ses som icke-önskvärda i ett område (Fainstein 2010, s. 79). För att en stad ska värna jämlikhet föreslår hon också att små och lokalt

förankrade affärsrörelser och verksamheter bör respekteras och att ingen ska behöva omlokaliseras i stadsförnyelseprojekt för att frigöra mark för ekonomisk tillväxt. Om rivning av befintliga byggnader är nödvändigt för att bygga fler bostäder eller kommunala faciliteter bör de som omlokaliseras ges tillgång till en ny lokal eller ekonomisk ersättning som motsvarar värdet på den förlorade platsen (Fainstein 2010, s. 172).

3.2.2 Mångfald

Det andra kriteriet Fainstein ställer upp för att en stad ska vara rättvis är mångfald. Fainstein ser inte mångfald som ett mål i sig men anser att det kan fungera som ett verktyg för att nå en rättvisare stad. Staden innehåller grupper som lever sida vid sida och Young menar att i en stad måste dessa grupper få finnas och ges ömsesidig respekt och erkännande (Young 1990, s. 337). Givet att det i städer i Västeuropa finns varierande livsstilar, kulturer och intressen krävs det också att man planerar städer som tillgodoser och erkänner olikheterna (Bradley 2009, s. 51). Erkännande skiljer sig från omfördelning och måste också betraktas som ett egenvärde i en rättvis stad. Fainstein definierar mångfald som en social sammansättning av olika grupper av etnisk härkomst, kulturell bakgrund eller socioekonomisk ställning i den fysiska miljön (Fainstein 2010, s. 67).

Genom att referera till Richard Florida påpekar Fainstein att begreppet mångfald har blivit ett slagord i nutida stadsplanering. Begreppet används strategiskt för att beskriva en plats som kulturellt berikad för att locka vad Florida kallar den *kreativa klassen* (2006). Florida syftar på en yrkesgrupp som genererar skatteintäkter och tillväxt till staden genom fria kreativa yrken. Den mångfald som den kreativa klassen lockas av kritiserar av Florida för att inte alls präglas av mångfald utan i själva verket en välutbildad medelklass som förespråkar en viss typ av kreativitet och kultur (Florida 2006). Det finns en spänning mellan hur begreppet mångfald används och vad det tillför. Å ena sidan används det för att verka för en öppenhet för olika grupper och intressen, å andra sidan kan det användas som ett verktyg för att locka resursstarka grupper som tillför kapital till staden. När den sistnämnda strategin används motverkar det inte segregation utan tycks snarare få motsatt effekt (Fainstein 2010, s. 71).

Att i ett område erbjuda olika bostadsformer för en bred inkomstgrupp och för individer med skilda intressen ser Fainstein som ett verktyg för att möjliggöra för mångfald och stärka rättvisan (Fainstein 2010, s. 72). En annan strategi för att förhindra exkludering och gynna mångfald är att bygga stadsdelar med "porösa gränser". Porösa gränser innebär att det ska vara lätt att förflytta sig mellan stadsdelarna och att ingen känner sig exkluderad från området (Fainstein 2010, s. 75f).

3.2.3 Demokrati

Fainstein förespråkar medborgardeltagande i planeringsprocessen då det bidrar med lokal kunskap till och möjliggör för en öppnare och mer demokratisk beslutsprocess. Att medborgare ska höras i processen och att ingen grupp ges större privilegier än någon annan lyfter Fainstein som viktigt men inte enskilt avgörande för att försäkra ett rättvist utfall (Fainstein 2010, s.67). Den deliberativa demokratimodellen fungerar dåligt i situationer präglade av social och ekonomisk ojämlikhet. Genom att helt förlita sig till en demokratisk beslutsprocess missar man den betydelse strukturella maktstrukturer och ekonomiska intressen har som gör att det kommer vara en viss grupp som deltar och därmed får större inflytande och makt (Fainstein 2010, s. 30). Exempelvis redogör hon för hur deltagare i samråd vanligtvis förespråkar beslut som gynnar bostadsägande i stället för hyresgäster då mer troligt är att en medelklass och bostadsägare deltar än hyresgäster och låginkomsttagare. För att undvika att endast vissa grupper hörs menar Fainstein att det är viktigt att lyfta socioekonomiskt svaga grupper som annars hamnar i skymundan. Fainstein värdesätter inte att så många aktörer som möjligt deltar, utan menar att många olika intressen ska finnas representerade. Vid utveckling av nya områden anser även Fainstein att planeringen ska ske i konsultation med de aktiva i området, men att dialog som riktar sig till alla stadens invånare krävs för att det inte bara ska vara en relativt homogen grupp som hörs (Fainstein 2010, s. 68).

När politiska projekt organiseras i offentlig-privata partnerskap är det svårare att leva upp till garantier om insyn och ansvarsutkrävande (Pierre 2009, s. 9). En demokratisk planeringsprocess kan skänka legitimitet åt ett beslut utan att medborgarna får ett reellt inflytande i processen. Thörn lyfter detta i sin artikel *Intervention or The Need For a New Cultural Critique* (2008, s.64f). Fainstein är medveten om denna aspekt och menar att även om demokrati är viktigt kan endast ett demokratiskt deltagande legitimera ett projekt när hänsyn redan tagits till kriterierna för jämlikhet och mångfald.

4 Metod och material

I följande avsnitt beskrivs val av forskningsmetod, undersökt fall, operationaliseringar och analysstrategi. Förutom att höja studiens intersubjektivitet syftar avsnittet till att förtydliga undersökningens disposition.

4.1 Kritisk utvärdering

För att belysa rättviseaspekten i stadsplaneringen och svara på min frågeställning kommer den här undersökningen att ta formen av en kritisk utvärdering. Enligt Beckman syftar en kritisk utvärdering till att kritiskt granska de resonemang som förs av myndigheter och andra samhällsaktörer, utifrån andra normativa principer än de den egna verksamheten baseras på (Beckman 2006, s. 337).

Med den externa kritiken undersöks om det politiska budskapet tar hänsyn till de normativa krav undersökaren själv ställer upp (Beckman 2005, s. 71). Jag har utgått från ett externt förhållningssätt och har utvärderat visionerna och planerna utifrån den rättviseteori som redogjorts för med kriterierna jämlikhet, mångfald och demokrati. Att jag valt att kalla min metod för en kritisk utvärdering innebär då att jag granskar och utvärderar den aktuella stadsplaneringen utifrån givna normativa principer som jag hittar i min teori.

Att jag väljer att värdera de aktuella planerna utifrån en rättviseteori (extern kritik) och inte utifrån social hållbarhet som återfinns som ambitioner i dokumenten (intern kritik) har två anledningar. Dels att teoribildningen kring social hållbarhet är vag och innefattar mer än den fysiska planeringen, vilket är den del jag är intresserad av, och dels att en aktiv diskussion om vad den rättvisa staden bör innehålla utmanar det mönster med ökade klyftor en viss stadsplanering tycks leda till. Att koppla en normativ teori till empiri blir en slags tillämpad normativ analys där man givet vissa värden eller principer försöker bedöma det normativt riktiga i ett konkret handlande eller tillstånd (Badersten 2006, s. 46; 170). Ambitionen är att belysa den aktuella stadsplaneringen och givet de normativa principerna kunna säga något om huruvida den i viss utsträckning kan klassas som rättvis. Jag har försökt att göra en generös och trovärdig tolkning av materialet i min analys för att undvika den risk Beckman lyfter där undersökaren kan framstå som en ”felfinnare” (Beckman 2005, s. 78).

För den kritiska utvärderingen har visionen av och planerna kring Älvstaden valts. Vidare har jag valt att rikta in min studie på ett delområde i Älvstaden: Frihamnen och delar av Ringön. Inriktningen valdes eftersom området är den första etappen i Älvstaden och därmed finns tydligare planer än de som återges i visionen. Trots att generaliseringsambitionen begränsas med en kvalitativ studie

(Denscombe 2010, s. 305) anser jag att studien kan bidra med en ökad förståelse för stadsutveckling ur ett rättviseperspektiv eftersom detta fall kan ses som ett exempel på hur man resonerar kring stadsplanering i en stad som har problem med segregation samtidigt som staden måste hävda sig i den interurbana konkurrensen.

4.2 Material

I granskningen av Älvstaden har främst dokumentstudier använts vilka har kompletterats med tre intervjuer.

4.2.1 Dokumentstudier

Dokumenterna har valts ut genom ett strategiskt urval baserat på dokumentens relevans i planeringsprocessen. En risk med denna strategi är att dokument som är av vikt för studien missas eller att slutsatsdragningar blir tveksamma (Esaiasson m.fl. 2012, s.220). I mitt fall består urvalet av majoriteten av de tillgängliga dokument som rör området, vilket minskar denna risk. Dokumentet jag främst utgått från är "Vision Älvstaden" som 2012 antogs av kommunstyrelsen i Göteborg. I undersökningen har jag även studerat "Program för Frihamnen och del av Ringön" och "Detaljplan för Bro över Göta Älv" från Fastighetskontoret. För att kunna sätta visionen och programförslagen i sin kontext och resonera kring förslagets implikationer har även två sociala konsekvensanalyser använts. Den ena är genomförd med direkt koppling till "Program för Frihamnen och delar av Ringön" och den andra är genomförd med tanke på "Detaljplan för Bro över Göta Älv". Vidare har jag använt mig av samrådsredogörelsen för programförslaget över Frihamnen, två nyhetsreportage från SVTs regionala nyheter Västnytt som rör området och slutligen har tre intervjuer genomförts.

4.2.2 Intervjuer

Intervjuerna var av informantkaraktär där syftet var att få bidragande information om mitt valda undersökningsområde, få information jag hittade i materialet bekräftad och få en tydligare bild av processen från personer insatta i den. Intervjuerna ska således endast ses som ett komplement till övriga dokumentstudier. Intervjupersonerna valdes för sin centralitet i det undersökta området, en vanlig strategi vid informantintervjuer (Esaiasson m.fl. 2012, s. 258). Jag har intervjuat Sofie Bråden som är anställd vid fastighetskontoret i Göteborg och arbetar med utvecklingen av Ringön och Frihamnen. Under undersökningens gång framträdde Stadsmissionens verksamhet Gatljuset som en intressant aspekt att undersöka närmare och jag valde att komplettera studien med en intervju med Daniela Andreoli, enhetschef för verksamheten. Vid intervjuer i allmänhet krävs

en medvetenhet kring att intervjupersonerna kan ha intresse av att framställa information tendentiöst och att ställa sig källkritisk till materialet är viktigt (Esaiasson m.fl. 2012, s. 285). Ett antagande som gjordes var att Gatljusets enhetschef hade en annan tendens än fastighetskontoret med tanke på verksamhetens utsatta situation. Därför kontaktades även Per-Anders Käll, projektledare vid fastighetskontoret som arbetar med markanvisningsprocessen för området för att komplettera ursprungsurvalet. Jag anser att mina två informanter från fastighetskontoret minskar problematiken med tendensiösiteten. Intervjuguider återfinns i uppsatsens bilaga.

4.3 Kvalitativ textanalys

Denna undersökning är av kvalitativ karaktär i vilken tolkningen är en central del (Denscombe, 2010, s.238). Det är därför av vikt att tydligt redogöra för hur tolkningen av materialet har gått till och vara tydlig med operationaliseringen av teori och begrepp (Esaiasson m.fl. 2012, s. 56-65). För att läsaren ska förstå hur jag har tolkat mitt material har jag valt att ställa upp operationaliseringen av teorin i ett enklare analyschema. Med hjälp av analyschemat har en kvalitativ textanalys gjorts. En sådan strategi tillåter att ett fenomen undersöks mer djupgående i den kontext det omges av (Esaiasson m.fl. 2012, s.198). Analyschemat innehåller normen av vad som bör beaktas för att stadsutvecklingen ska vara rättvis. När jag har gjort min kritiska utvärdering av dokumenten har jag genom att läsa materialet utifrån principerna kunnat lyfta passager i texten där principerna som jag ställt upp i mitt analyschema på ett eller annat sätt nämns. Jag har inte gjort en kvantitativ analys i den mening att jag räknat hur ofta ett ord eller begrepp förekommer utan snarare i vilket sammanhang och syfte det återges. Jag har tittat på dokumenten i sin helhet för att kunna ställa resonemang som framkommer mot varandra för att se vad som ges prioritet och hur argumenten ser ut. Om materialet tyder på att principerna beaktas kan visionen och planerna i högre grad klassas som rättvis än om de negligeras eller inte återfinns i materialet.

4.3.1 Operationalisering och analyschema

Analyschemat utgörs i huvudsak av Fainsteins kriterier för den rättvisa staden och är uppdelat efter de tre kriterierna *jämlikhet*, *mångfald* och *demokrati*. I den vänstra spalten har jag under varje kriterie sammanfattat teorin i de principer som bör beaktas för att stadsplaneringen ska leda till ett rättvist utfall. I förekommande fall återkommer Mitchell och Young i analyschemat eftersom jag anser att det annars vore ofullständigt, det gäller kriteriet för *mångfald* och principerna om offentliga platser och erkännande av olika grupper. I den högra spalten har jag redovisat ett antal nyckelord som kan ses som indikatorer för varje princip. Nyckelorden har jag identifierat när jag analyserat materialet och successivt fört

in i analyssschemat. Jag väljer att redovisa nyckelorden för att bidra med en förståelse för hur jag har tolkat mitt material. Det bör förtydligas att resultaten som framkommer av undersökningen följer den valda operationaliseringen av teorin, därför hade en annan tolkning kunnat leda till andra resultat och slutsatser.

Tabell 1. Analyschema

Jämlikhet	Nyckelord
Alla nya bostadsprojekt bör medföra bostäder för låginkomsttagare, med målet att bostäder ska kunna erbjudas alla.	hyreslägenheter, blandning, variation, låg hyra
Varken boende eller verksamheter i området ska behöva omlokaliseras för ekonomisk tillväxt.	omlokalisering, tillgång, flytta
I stadsförnyelseprojekt bör lokalt förankrade företag och verksamheter respekteras och prioriteras.	förankring, lokalt, internationellt

Mångfald	Nyckelord
Ingen ska behöva flytta från en plats i syfte att öka dess mångfald.	omlokalisering
På planeringsstadiet får inga tecken som kan leda till segregation finnas.	segregation, integration
Staden bör byggas med "porösa" gränser, det ska inte finnas fysiska eller sociala hinder som möjliggör exkludering.	kopplingar, barriärer, tillgänglighet
Mångfald bör inte användas i syfte att enbart locka den "kreativa klassen".	kreativitet, tillväxt, kultur
I nya områden bör offentliga platser som är tillgängliga för alla finnas.	tillgänglighet, privat, tryggt,

Demokrati	Nyckelord
Planer ska utvecklas i samråd med medborgare inom det utpekade området, men även omkringliggande verksamheter och kvarter bör höras.	dialog, medborgardeltagande
För obebyggda områden bör hela staden få lämna synpunkter.	medborgardialog
Institutioner bör skapas där intressen från grupper som inte har möjlighet att direkt delta i processen ska representeras.	dialog, inbjudan, referensgrupp
Medborgardeltagande ska möjliggöra reell påverkan.	påverkan, hänsyn

5 Analys

I följande avsnitt genomförs analysen av materialet. Analysen är uppbyggd efter kriterierna jämlikhet, mångfald och demokrati. För att kunna svara på huruvida Älvstaden med fokus på Frihamnen och delar av Ringön kan klassas som rättvist genomförs analysen utifrån det uppställda analys-schemat. Under respektive kriterie diskuteras materialet utifrån de principer som återges i analys-schemat som bör gälla i planeringen av en rättvis stad. Efter genomgången av respektive kriterie förs en sammanfattande diskussion.

5.1 Jämlikhet

I följande avsnitt analyseras materialet utifrån principerna som faller under kriteriet jämlikhet. Jag har valt att sammanfatta principerna under rubrikerna ”Bostadsprojekt”, ”Omlokalisering” och ”Förankring av verksamheter och företag”.

5.1.1 Bostadsprojekt

Den första principen som måste gälla för att främja jämlikhet är att nya bostadsprojekt ska erbjuda bostäder åt låginkomsttagare. Visionen är tydlig med att detta är ett mål för Älvstaden: “Vi ska arbeta för att alla göteborgare ska ha möjlighet att bo i Älvstaden” (Göteborgs stad 2012, s. 14). I visionen återges just möjligheten att ge utrymme för en socialt blandad befolkning där Frihamnen lyfts som en testarena för socialt hållbart boende. I programmet för Frihamnen återspeglas visionens ambitioner och det finns en medvetenhet kring både bostadsbristen och segregationen i Göteborg och att en variation i upplåtelseformer, prisklasser, storlekar och antal rum är viktigt för att många olika grupper ska kunna bo i Frihamnen. Att det på flera håll i programmet påpekas att socialt blandat boende är viktigt tyder på att man i stadsdelen vill gynna även resurssvaga grupper med uttryck som: “Ambitionen är att Frihamnen ska bli en socialt integrerad del i staden och kunna attrahera människor med olika bakgrund och förutsättningar.” (Göteborgs stad 2014a, s. 28). Vidare belyses vikten av att studentlägenheter, tillgänglighetsanpassade bostäder, trygghetsboenden, äldreboenden och bostäder med särskild service finns integrerat i övrig bebyggelse (Göteborgs stad, 2014a, s. 33). I programmet över Frihamnen och delar av Ringön står att en blandad upplåtelse rätt eftersträvas där ungefär hälften av de planerade bostäderna ska vara hyresrätter (Göteborgs stad 2014a, s. 28). Att

boende ska kunna erbjudas alla är positivt givet de principer för jämlikhet som jag utvärderar planerna från. För att ambitionerna ska implementeras återges i programförslaget att det krävs ett medvetet samarbete inom staden med både näringslivet och de som bygger. Vidare uppges att markanvisningsprocessen genom fastighetskontoret har en betydelsefull roll då de kan ge möjlighet för en blandning av byggherrar att delta i utvecklingen för att uppmuntra till nya idéer och metoder.

I samrådsredogörelsen påpekas att hyresrätter inte är en garanti för att alla ska kunna bo i området och där finns en oro för att hyrorna kommer bli höga med tanke på det centrala läget och dagens dyra byggkostnader (Göteborgs stad 2014c). Sofie Brådén, anställd på fastighetskontoret i Göteborg och en aktör i stadens stadsplaneringsprocess, berättar att en viktig parameter har varit att de aktörer som ska ta sig an bostadsbyggandet själva har fått visa modeller på hur målen med en stor andel hyresrätter med låga hyror ska kunna uppnås “man vill verkligen få byggherrarna att pressa sina produktionskostnader” (Brådén 2014-12-05). I SVTs västnytt meddelas att markanvisningsavtal bara kommer ges till bostadsbolag som förbinder sig till att bygga billiga hyreslägenheter. I reportaget framkommer att kommunen har ställt krav på att en trea ska ha en månadshyra på runt 3 000 kronor, det är att jämföra med det nybyggda området Östra Kvillebäcken ett stenkast från Frihamnen, där priset är 11 000 kronor för motsvarande storlek. För att pressa hyrorna kommer vinsten från bostadsrätterna investeras i hyresrätterna för att subventionera hyrorna. I reportaget framgår också att tillgången till lägenheterna kommer vara behovsprövat, hur är ännu inte bestämt (Västnytt 2014a).

Att tillgången till vissa av lägenheterna kommer vara behovsprövad liknar den internationella modellen *social housing* (jmf. avsnitt 2.1). I Sverige har inte denna modell tidigare använts och förslaget har redan mötts av skepticism av branschorganisationen Fastighetsägarna eftersom det kan strida mot den rådande hyreslagstiftningen. Älvstranden Utveckling AB, ansvariga för allmännyttan i Göteborg väljer att se det som att de utmanar hyreslagstiftningen men att det inte strider mot lagen eftersom marknaden själv kommer med lösningarna (Västnytt 2014b). Att Göteborg har ställt krav på bostadsbolagen att lägenheter med låga hyror ska byggas och att andelen hyresrätter planeras överstiga 50 % av bostäderna och att tillgången blir behovsprövad får ses som positivt ur ett rättviseperspektiv då det förhoppningsvis gör att människor med lägre socioekonomisk status har råd och möjlighet att flytta till området. Ambitionerna om att bygga äldreboenden, serviceboenden och stundetlägenheter i området är också ett tecken på jämlikhet då dessa grupper ofta har begränsade resurser. Den tydliga viljan att utmana den rådande bostadsmarknaden är tydliga tecken på att projektet har ambitioner om att, i linje med kriteriet för jämlikhet, vara omfördelande i den mån att även svagare grupper gynnas.

5.1.2 Omlokalisering

Andra principer Fainstein lyfter för att jämlikhet ska beaktas är att lokalt förankrade företag och verksamheter respekteras och prioriteras och att varken verksamheter eller boende i det utpekade området ska behöva omlokaliseras för att frigöra mark för ekonomisk tillväxt.

Som underlag till planprogrammet över Frihamnen och delar av Ringön har en social konsekvensanalys genomförts av Älvstranden Utveckling AB. Analysen är till för att föra in ett socialt perspektiv i planprocessen och kartlägga vilka sociala konsekvenser ett genomfört program kan få. I analysen nämns att Frihamnen saknar bostadsbebyggelse och nattbefolkning samt främst är ett verksamhetsområde och att Ringön är ett industriområde med stor variation av verksamheter (Göteborgs stad, 2014b, s.3). I analysen står att inom området som kommer påverkas av finns Stadsmissionens verksamhet Gatljuset. Området påverkas även när den nya bron byggs då brofästet ska ligga i närheten där verksamheten idag finns (Göteborgs stad 2013). I detaljplanen "Bro över Göta Älv" nämns inte Gatljuset, inte heller nämns Gatljuset i den sociala konsekvensbeskrivning som gjorts inför detaljplanen. I såväl visionsarbetet som planprogrammet står tydligt uttryckt att man vid planering måste ta hänsyn till befintliga verksamheter i området och föra "regelbunden dialog" och ge "aktuell information"(Göteborgs stad 2014a s. 61). Stadsmissionen är en organisation som drivs utan vinstsyfte för att hjälpa människor i utsatthet och Gatljuset är ett akutboende för hemlösa (Andreoli 2014-12-01). Daniela Andreoli, enhetschef på Gatljuset, berättar att hon vet att det kommer en ny bro och att planer finns på bebyggelse över området. I augusti 2014 löpte arrendeavtalet Stadsmissionen haft över marken ut men efter att de gått ut i media gick kommunen in och gav en förlängning av arrendeavtalet till augusti 2016, med en eventuell förlängning till augusti 2019 där det är stopp "vi kommer hur det än ser ut behöva flytta här ifrån [...] antingen augusti 2016 eller augusti 2019" (Andreoli 2014-12-01). Hon säger också att de inte fått någon information om när bygget av den nya bron kommer ske (Andreoli, 2014-12-01). I detaljplanen för den nya bron står det att byggstart beräknas till 2015 (Göteborgs stad 2013, s, 17). Enhetschefen berättar att verksamheten inte är inplanerad i Älvstaden och att nya lokaler i ett nytt område får verksamheten själv hitta "det är ett jätteproblem för nånstans är det kanske inte så jättemånga som vill ha vår verksamhet som grannar, så det kommer nog vara väldigt svårt att hitta nya lokaler" (Andreoli 2014-12-01). När jag frågar Bråden om planer finns för att inkludera Stadsmissionen i den nya stadsdelen svarar hon att det inte tagits upp i de diskussioner hon deltagit i (Bråden, 2014-12-04). Per Anders Käll, ansvarig för markanvisningsprocessen för området berättar att man inte velat ge verksamheten ett löfte om att vara kvar i området i mer än två år. Han säger också att om verksamheten behöver flytta finns ännu inga planer på vart och att det får bli en senare fråga (Käll, 2014-12- 18). Som beskrivits i avsnitt 3.2.1 är jämlikhet det kriterie som ska väga tyngst och att hänsyn ska tas i planering till de som har det sämst ställt i samhället. I enighet med Fainstein bör då även de som saknar tak över huvudet få en chans att bli inplanerade.

Det står i programmet att de företag som idag är etablerade i Frihamnen i viss mån kommer behöva flytta när hyreskontrakten går ut: "Flera av dessa är en tillgång för området och kan förhoppningsvis finnas kvar efter att området

omvandlats. Andra verksamheter kommer dock att behöva anpassas till den nya strukturen eller flyttas.” (Göteborgs stad 2014a, s. 61). Det tyder på att det är de verksamheter som anses tillföra något till projektet som får vara kvar i området. Vad denna tillgång består i eller vilka verksamheter som ses som tillgångar återkommer vi till i nästa avsnitt i analysen under kategorin *mångfald*.

Det finns således problem med kriteriet för jämlikhet som väcks i och med den eventuella omlokaliseringen av Gatljuset och den bristande information verksamheten fått om planeringsprocessen. Att motverka segregation har uttalats i dokumenten, men den gruppen hemlösa som finns i staden verkar exkluderas i stadsbilden. Det bör dock påpekas att det ännu inte finns antagna detaljplaner för området och det går alltså inte att säga att Gatljuset i framtiden inte kommer få nya lokaler men som Fainstein påpekar ska det inte finnas tecken som redan på planeringsstadiet tyder på en ojämlik fördelning. Med avseende på detta blir ovissheten kring Gatljusets framtid och de mindre företagens omlokalisering problematisk ur jämlikhetskriteriet och ur ett rättviseperspektiv.

5.1.3 Förankring av verksamheter och företag

I dokumenten framträder att det internationella sammanhanget är av yttersta vikt för området. Uttryck som: “Vi ska fortsätta arbetet med att stödja etablering av internationella företag genom att erbjuda lokaliseringar med attraktiva lägen och god tillgänglighet”, “ Vi behöver verka i ett nationellt och internationellt sammanhang där tillgången till hög kompetens är en framgångsfaktor” och “Verksamheter av skilda slag är intresserade av en attraktiv stadsmiljö för att etablera sig” (Göteborgs stad 2012, s. 35f) tyder på detta. Det nämns också att man med internationella aktörer vill bygga på de klusterbildningar som finns i staden och ta vara på den existerande kompetensen (Göteborgs stad 2012, s. 30). Klusterbildningar ses ofta som effektivt för att gynna den ekonomiska utvecklingen (för vidare resonemang se Porter 2000). Att bereda plats för näringslivet må ses som en viktig beståndsdel i stadsutvecklingen men Fainstein menar att om internationella företagsetableringar ges prioritet riskerar det att tränga bort mer lokalt förankrade företag (Fainstein 2010, s.172). När plats bereds i Frihamnen för internationella företag genom exempelvis attraktiva lokaler tyder det på att något annat bortprioriteras. I det här fallet kan det vara etablering av mindre, lokalt förankrade företag, något som strider mot Fainsteins kriterie för jämlikhet.

5.2 Mångfald

Att man vill värna mångfald och motverka den segregation som finns i Göteborg kommer tydligt till uttryck i Vision Älvstaden där det står: “ Vi ska hela staden - vi

ska motverka segregationen och bygga samman staden över älven. Vi ska skapa en blandad stad med starka stråk och många levande mötesplatser.“ (Göteborgs stad 2012, s. 10).

5.2.1 Integration och ”porösa” gränser

En av principerna för en rättvis stad är att nya områden ska byggas med ”porösa” gränser. I visionen nämns att staden idag är fysiskt fragmenterad där det finns barriärer mellan norr och söder. Både älven och bilvägar gör det svårt för medborgarna att förflytta sig mellan områdena. För att göra Älvstaden tillgänglig för alla vill man arbeta bort de barriärer som finns genom att satsa på kollektivtrafik, cykelbanor och gångbanor. Staden ska bli lätt att röra sig i och både promenadstråk och kollektivtrafik betonas på ett flertal ställen i dokumenten (se t.ex. Göteborgs stad 2012, s. 22; Göteborgs stad 2012, s.16). Att tillgängligheten till området prioriteras är tydligt både i planprogrammet och i visionen och går i enighet med Fainsteins resonemang om att staden bör byggas med porösa gränser för att motverka en fysisk exkludering. Men för att värna mångfald är det även viktigt att ta hänsyn till de upplevda barriärerna i form av sociala hinder som kan leda till en känsla av exkludering. Sociala hinder kan exempelvis minska om det i området prioriteras offentliga platser som tillåter olika typer av aktiviteter och uttryck och inte, i linje med Mitchells resonemang, byggs endast för konsumtion och rekreation. Eftersom ett av målen med visionen är att skapa en stad för *alla* ges på flera håll uttryck på hur detta ska ske. I visionen såväl som i planprogrammet för Frihamnen betonas vikten av många varierande offentliga platser och rum. I visionen står det: ”Offentliga rum, som ger plats för sociala och kreativa möten, är oundgängliga för en vital demokrati” (Göteborgs stad 2012, s. 14). Visionen ger ett intryck av att man vill ha dessa öppna offentliga rum och inte endast platser för exempelvis konsumtion. Interkulturella och generationsöverskridande mötesplatser antas kunna bidra till en känsla av att alla ska känna sig välkomna och att mötesplatser för alla dygnets timmar och alla väder hoppas kunna locka en befolkning med varierande intressen. Detta går i linje med såväl Fainsteins kriterie för mångfald och Young som lyfter vikten av erkännande och tillgänglighet för en inkluderande stad (Young 1999, 344f).

5.2.2 Offentliga platser

I Frihamnen ska även en stadspark, *Jubileumsparken*, anläggas. Målgruppen för stadsparken är hela staden och vikten av att ytorna finns tillgängliga för olika funktioner lyfts, exempelvis betonas möjligheten till medborgarinitiativ som mindre festivaler och evenemang. Även tillgången till älven betonas: ”Det är viktigt att arbeta med känslan av tillhörighet för alla och väl fungerande stråk ute på pirerna, som annars kan riskera att upplevas privata” (Göteborgs stad 2014a, s. 33). I den sociala konsekvensanalysen står det att Frihamnen idag kan upplevas

som otryggt och otrevligt om man inte känner till platsen och att verksamhetslokalerna inte ger ett socialt sammanhang (Göteborgs stad 2014b, s. 14) Även om ordet trygghet återfinns på flera håll i dokumenten återspeglar det i sammanhanget inte den typ av trygghet som Mitchell talar om, där staden verkar "städas" på ovälkomna inslag. I dokumenten återkommer trygghet främst i samband med att trafik nämns eller att kajerna längs älven ska vara trygga för barn (se exempelvis Göteborgs stad 2014b, s. 27). Sammantaget visar dokumenten på vikten av offentliga rum för att minska känslan av exkludering och att medborgarinitiativ betonas tyder på att man vill att stadsdelen ska formas mer *av* medborgarna än *för* en konsumtionsstark samhällsklass (jmf. Mitchell 2003). Detta ses som positivt ur ett rättviseperspektiv där tillgängligheten och rätten till staden för olika grupper gynnar en mångfaldig befolkning.

5.2.3 Den kreativa klassen?

Ytterligare en princip under kriteriet mångfald är att ingen ska behöva flytta från området i syfte att gynna mångfalden. Då det i dagsläget inte finns några boende i området är detta inget problem, däremot får inga tecken finnas på att området kan verka segregering eller exkluderande, att det planeras på ett sätt som leder till undanträngning av vissa grupper. Fainstein lyfter att en variation i bebyggelsen i både storlek och karaktär kan gynna mångfalden (Fainstein 2010, s.67). För att motverka segregation planeras det i Frihamnen en *blandstad* med tät bebyggelse: "Segregation ska motverkas genom en tät stadsdel med en bred variation av boendeformer, verksamheter och stadsrum som ger utrymme för olika sorters människor" (Göteborgs stad 2014a, s. 13). Varierade storlekar på lokaler för olika verksamheter och funktioner nämns som viktigt för att värna mångfald. I programmet lyfts vikten av små och billiga lokaler för att kunna åstadkomma en social blandning och tillgänglighet för olika typer av aktörer (Göteborgs stad 2014a, s. 32). Detta tyder på att principerna för mångfald tas i beaktning i planprogrammet för Frihamnen men i visionen för hela Älvstaden ges en annan bild. Som tidigare nämnts menar Florida att begreppet *mångfald* ofta används som strategi för att marknadsföra staden som attraktiv och locka vad han kallar den "kreativa klassen". Detta är något som även görs här. I visionsarbetet står det: "Framgångsrika städer kännetecknas ofta av en mångfald i gatubilden. Vi vill skapa en sådan mångfald. Älvstadens bebyggelse ska vara varierad och upplevelserik på ett sätt som bidrar till en ökad attraktionskraft." (Göteborgs stad, 2012, s. 15). Vidare återfinns i visionen att ett intressant kulturliv lockar kompetens och att en attraktiv boendemiljö väcker internationell uppmärksamhet. På det sättet mångfald används i dokumentet hänvisas till olika typer av kulturella institutioner och behovet av att tillgodose ateljéer och workshops för att få en stadsdel där man tar till vara på den "spännande mångfalden" (Göteborgs stad 2012, s.35). Vilka grupper som är i behov av dessa kulturella institutioner, ateljéer och workshops uttrycks inte explicit men att det skulle vara resurssvaga grupper i Göteborgs förorter är tveksamt. Inte heller utgörs majoriteten av de verksamheter som idag finns i området av kulturella institutioner eller ateljéer vilket tyder på att

vissa grupper anses vara mer önskvärda i det nya området än andra. Som nämndes i avsnitt 5.1.2 återges att det är de företag och verksamheter som anses vara en *tillgång* för området man hoppas kan vara kvar. I programförslaget är det endast två kajskjul som pekas ut för bevaring och ska byggas om för publika ändamål då de anses ha ett kulturhistoriskt värde (Göteborgs stad 2014a, s.7).

5.3 Demokrati

Intresset av medborgardeltagande i planprocesser uppmärksammades i Sverige under 1990-talet och deltagandet från civilsamhället i *samråd* är idag ett sätt för kommunen att ta emot synpunkter från aktörer som berörs av utvecklingen (Olsson 2010, s.10). Kravet att upprätta samråd till förslag för detaljplaner återges i plan- och bygglagen och syftet är att ge möjlighet till insyn och påverkan och ta hänsyn till olika intressen för ett så bra beslutsunderlag som möjligt (SFS 2010:900). Tidigare projekt i Göteborg som exempelvis utvecklingen av stadsdelarna Norra och Södra Älvstranden har mött kritik för att beslutsfattningsprocessen varit allt för elitstyrd och sluten trots att det fanns tydliga ambitioner om ett demokratisk deltagande. Att uppmuntra deltagande i utvecklingsprocesser har blivit viktigt i Göteborg för att skapa legitimitet i utformningen av nya områden (Thörn 2008, s. 64f).

5.3.1 Aktivt medborgardeltagande

Som nämnts tidigare anser inte Fainstein att det är den demokratiska processen som är det viktigaste utan vad denna process leder till och vilka som hörs i den (Fainstein, 2010, s.175). Vision Älvstaden har formats tillsammans med göteborgarna och genom erfarenhetsutbyten med regionala, nationella och internationella aktörer. Bland annat har medborgardialoger anordnats där representanter från projektgruppen och stadsbyggnadskontoret befunnit sig på offentliga platser i staden för att ta emot göteborgares synpunkter inför visionen. Det har även anordnats offentliga seminarier och debatter och sammantaget anses det i visionen att det skapats en samstämmighet i hela staden om den fortsatta utvecklingen (Göteborgs stad 2012). Inför visionsarbetet tyder det mesta på man genom att lyssna på stadens medborgare velat utveckla staden tillsammans med göteborgarnas intressen.

I visionen står att det är viktigt att ta vara på många olika idéer och synpunkter eftersom det är först när fler engagerar sig och känner tillhörighet till staden som förutsättningar finns för minskad segregation (Göteborgs stad, 2012, s. 18). Visionen följer Fainsteins resonemang om att hela staden bör vara delaktig i utformningen av områden som är obebodda och det lyfts att det är viktigt att alla i staden oavsett var man bor ska ges möjlighet att engagera sig i processen.

5.3.2 Representanter och institutioner

Som Fainstein belyst finns strukturer som gör att det ofta är samma personer som deltar i samråd och därmed är det deras röster som får genomslag, även om alla teoretiskt sett ges möjlighet att engagera sig (Fainstein, 2010, s. 66). Som krav för ett rättvisare utfall bör därför även grupper som automatiskt inte hörs lyftas. I visionen finns uttryckt att för att skapa en inkluderande stad ska lokal kunskap och erfarenhet tillvaratas och att de som vanligtvis inte deltar i dialoger aktivt ska sökas upp (Göteborgs stad 2012, s.18). Vilka dessa grupper är och hur uppsökningen ska gå till förklaras inte, men att dialoger och medborgarengagemang är viktigt för det fortsatta planeringsarbetet med Älvstadens delområden lyfts (se t.ex. Göteborgs stad 2012, s. 41).

Ett aktivt medborgardeltagande är också tydligt i planprogrammet där det hänvisas till att arbetet med programmets utformande skett parallellt med samtal i ett antal arbets- och referensgrupper (Göteborgs stad, 2014a s.10). En av referensgrupperna återkommer i den sociala konsekvensanalysen i vilken representanter från lokala föreningar och organisationer i området bjudits in att delta. Referensgruppen träffades i regelbundna möten under ett halvår och syftet har varit diskutera de förslag som framkommit inför planprogrammet utifrån olika målgrupper (Göteborgs stad 2014b, s. 6f). Nämnvärt är att representanter från kommunen och olika föreningar för pensionärer, funktionshindrade, ungdomar och religiösa grupper deltagit. I analysen står även att Stadsmissionen deltagit i referensgruppen, något jag får bekräftat av Daniela Andreoli som själv var Stadsmissionens representant. Hon valde dock efter en period att gå ur gruppen då det inte kändes lönt att vara kvar eftersom akutboendet inte var inplanerat i någonting nytt. Hon tror inte heller att deltagande i referensgruppen skulle kunna leda till att Gatljuset blir inplanerat "det måste nog sitta högre uppsatta människor i en sån grupp för att det ska kunna bli någon påverkan" (Andreoli 2014-12-01). Att referensgrupper med den här typen av föreningar skapats inför arbetet visar på en vilja att ta hänsyn till åsikter från grupper som inte representerar en stark medelklass och visar på att principen under demokratikriteriet att skapa institutioner för olika grupper som annars inte antas delta i processen uppfylls. Däremot är det svårt att avgöra det reella inflytandet de deltagande får i planeringsprocessen, till vilken grad hänsyn tagits till den sociala konsekvensanalysen i programmet och vilken betydelse den kommer ha i det fortsatta arbetet med detaljplaner.

För att engagera medborgarna i specifika frågor i utformningen av det nya området har så kallade händelsebaserade dialoger och värdeskapande aktiviteter initierats (Göteborgs stad 2014a, s. 46; Bråden 2014-12-01). Exempelvis har det i samband med en ny åretrunt-badplats som börjat anläggas i Frihamnen förts dialoger med inbjudna "kvinnogrupper" och "invandrargrupper" för att diskutera badkultur för att få en bred bild av vad badkultur kan innebära (Bråden 2014-12-01). Både Thörn (2008) och Fainstein (2010) kritiserar att ett demokratiskt deltagande används som argument för att legitimera stadsutveckling utan att deltagandet får en reell påverkan på utfallet. Huruvida diskussioner om badkultur ger ett jämlikt utfall i den mån att stadsutvecklingsprojekt ska vara fördelaktigt för

svagare grupper är tveksamt, dock utgör det bara ett exempel på platsskapande aktiviteter. Initieringen tyder på en vilja från planerarnas håll att garantera svaga gruppers deltagande och införliva andra perspektiv till utformningen av platsen. Att deltagandet sker parallellt med arbetet med detaljplaneringen tyder också på en öppenhet och tillvaratagandet av lokal kunskap vilket kan ses som positivt ur ett demokratiskt perspektiv.

5.4 En stad, två visioner

Efter undersökningen framstår en bild av ett projekt där en vilja finns från både kommunens politiker och de inblandade aktörerna att planera för en rättvisare stad. Det finns en vilja att minska segregationen, att möjliggöra för olika sorters människor att bo, arbeta och röra sig i stadsdelen och ta hänsyn till olika gruppers kunskap och förutsättningar i det vidare planeringsarbetet. Principerna för demokrati beaktas i visionen och på planeringsstadiet där hela staden har fått lämna synpunkter till visionen. Medborgardialoger har hållits, information om processen är lättillgänglig och det finns uttalat att underrepresenterade grupper aktivt ska sökas upp. Även principerna för att värna mångfald återfinns i visionen främst genom ambitioner att bygga bort fysiska barriärer för att skapa en tillgänglighet till stadsdelen. Det uttrycks även att det offentliga är viktigt och att utrymme ska ges för en blandad befolkning med skilda intressen att komma till tals.

Viljan att skapa mångfald i lokaler och bostadslösningar tyder vid en första anblick på ett erkännande av skilda behov och ett möjliggörande för olika typer och storlekar verksamheter att etablera sig i området. Men vid närmare studier är det tveksamt om det verkligen är olika grupper som ges ömsesidig respekt och erkännande, något som är viktigt för en inkluderande stad (Young 1999, s. 337). Betoningen på kreativa, kompetenta och internationella aktörer väcker frågor om vem som är önskvärd i den fortsatta utvecklingen och vad som ges prioritet i det fortsatta arbetet, minskad segregation eller åtgärder för att skapa attraktivitet för kreativa och kunskapsintensiva branscher. På visionens första sida står det:

Älvstaden innebär en unik möjlighet att marknadsföra Göteborg på ett nationellt och internationellt plan. Vi ska använda projektet för att göra Göteborg synligt, ta vara på möjligheten att attrahera nationella och internationella investerare, aktörer, turister och kompetenser. Vi ska marknadsföra Älvstaden och berätta om Göteborg för världen.

(Göteborgs stad 2012, s. 1).

Å ena sidan finns ambitioner om en rättvisare stad så som uppställt utifrån teorin, å andra sidan framstår Älvstaden som ett marknadsföringsprojekt som syftar till att attrahera internationell kunskap och kompetens. I visionen framstår insatserna som strategier för att få internationell uppmärksamhet, locka både den kreativa klassen och skapa en stark kärna för att skapa en konkurrenskraftig region. Urbanteoretiker som studerat staden ur ett rättviseperspektiv påpekar att

när syften av både kommersiell och icke-kommersiell karaktär ska förenas prioriteras ofta det kommersiella på bekostnad av omfördelning och rättvisa (se ex. Harvey 2006; Thörn 2008). Som nämnts i avsnitt 3.2.1 försvaras stora projekt som anses vara tillväxtskapande med en tanke om att tillväxten automatiskt sprids till andra områden (Fainstein 2010, s. 8). Fainstein är tydlig med att jämlikhet är det första som ska eftersträvas för att möjliggöra för en rättvis stad vilket i hennes termer är att ekonomiskt eller kulturellt svagare grupper ska gynnas i politiska beslut som syftar till att utveckla staden (Fainstein 2010, s. 36). Hur principerna för jämlikhet beaktas i visionen är inte tydligt och det ges dubbla budskap när *alla* ska få plats i Älvstaden men det är kunskapsintensiva grupper som ses som önskvärda.

I det delområde som studien fokuserat på, Frihamnen och delar av Ringön, framkommer inte konflikten lika tydligt. I planprogrammet är det framför allt vikten av ett socialt hållbart boende och tillgängligheten till stadsdelen som ses som viktigt i utvecklingen av denna stadsdel. Det framhävs att variation i offentliga platser, lokaler och bostäder är viktigt för att uppnå en blandad befolkning för att säkerställa att området inte verkar exkluderande. Demokratikriteriet kommer till konkret uttryck med initierandet av referensgrupper med representanter från grupper som av strukturella skäl annars inte får inflytande. Dessutom betonas platskapande aktiviteter parallellt med det fortsatta detaljplanarbetet. Planprogrammet visar att jämlikhetskriteriet tas i beaktning vid planeringen eftersom en målsättning finns att hyrorna i en del av lägenheterna ska vara låga och det planeras för studentlägenheter och äldreboenden. Att kommunen dessutom ställer krav på de inblandade byggherrarna att bygga billigt och i varierande upplåtelseformer visar att målsättningarna med att minska segregationen är något som på planeringsstadiet eftersträvas. Däremot finns aspekter som motsäger att jämlikhetskriteriet beaktas och det är dels hur akutboendet för hemlösa eller andra lösningar för hemlösa inte är en del av planeringen för den nya stadsdelen och dels problematiken med att de företag som finns i området inte anses vara en tillgång för den nya stadsdelen.

6 Slutsats

Syftet med uppsatsen var att se huruvida hänsyn tas till rättviseaspekten i stadsutvecklingen i Göteborgs stad för att sedan svara på frågan i vilken utsträckning visionen om och planerna för Frihamnen kan klassas som rättvisa. Utifrån det analyschema som skapats innehållande normativa principer som bör beaktas för en rättvis stadsutveckling visar den kritiska utvärderingen att delområdet Frihamnen och delar av Ringön i hög utsträckning kan klassas som rättvist utifrån samtliga kriterier. Särskild hänsyn tas till principerna för att värna demokrati och mångfald men som nämnts möter planeringen av området problem gällande kriteriet för jämlikhet. Frihamnen har stora förutsättningar för att leva upp till den rättvisa staden om större hänsyn tas till de verksamheter som finns på plats idag och en tydlighet kring hur dessa ska inkluderas i stadsutvecklingen. Frihamnen och delar av Ringön är i nuläget det enda område inom Älvstaden som pekas ut som en stadsdel för socialt blandat boende. Gällande visionen för hela Älvstaden beaktas inte rättviseaspekten i lika hög grad som i det studerade delområdet. Med ett tydligt fokus på tillväxtskapande åtgärder blir det svårt att utröna huruvida staden verkar för att motarbeta de befintliga strukturerna med polarisering och segregation.

Den stadsutveckling som presenterades inledningsvis där offentliga resurser satsas på stadsmarknadsföring för att öka stadens konkurrenskraft samtidigt som staden delas i och med polarisering och segregation är en internationell företeelse. Det resultat som framkommit i studien har varit direkt beroende av min valda teori och i efterhand kan teorin kännas något förenklande då stadsutveckling trots allt är ett komplext fenomen där många aspekter ska tas till hänsyn. Inledningsvis påpekades att i EU fungerar storstäder som regioners tillväxtmotorer vilket innebär att kommunpolitiker har ett ansvar för att verka för medlemsländernas gemensamt uppsatta mål med en konkurrenskraftig union. Det kan således vara svårt för enskilda städer att bryta detta mönster. Om Göteborgs stad genom Frihamnen kan visa att det går att förena syften med boende för alla för en ökad integration i stadskärnan och skapa förutsättningar för tillväxt blir detta projekt unikt i sitt slag.

Utvecklingen av Älvstaden är fortfarande i ett tidigt stadie och vilka utfall projektet får och vad som i slutändan kommer ha prioriterats återstår att se. Dock är studier av det här slaget ändå viktigt då jag har kunnat visa att det redan på planeringsstadiet finns motsättningar som försvårar för ett rättvist utfall. Vidare studier på hur målsättningarna uppnås i praktiken vore en angelägen uppgift för fortsatt forskning. Att följa upp effekterna av modellen för ett socialt blandat boende i Frihamnen vore ett konkret exempel. Att tillgången till vissa av hyreslägenheterna kommer vara behovsprövat kan även innebära en viss förändring i den generella välfärdsmodell allmännyttan innebär till en mer selektiv

sådan. Vad denna möjliga förändring kan innebära är inget som diskuterats med tanke på mina valda teorier men fortsatta studier om detta vore intressant att ta del av.

7 Referenser

- Badersten, Björn. 2006. *Normativ metod: att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.
- Bradley, Karin. 2009. *Just Environments, politicising sustainable urban development*. Stockholm: KTH School of Architecture and Built Environment
- Beckman, Ludvig, 2006. "Idékritik och statsvetenskapens nytta", *Statsvetenskaplig Tidskrift*, vol.108 nr.4, s. 331-342.
- Beckman, Ludvig, 2005. *Grundbok i idéanalys*. Stockholm: Santérus förlag.
- Broms Wessel, Ola- Moa Tunström och Karin Bradley (red.) 2005. *Bor vi i samma stad? Om stadsutveckling, mångfald och rättvisa*. Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri AB.
- Campbell, Heather och Robert Marshall. 1999. "Ethical Frameworks and Planning Theory" *International Journal of Urban and Regional Research* [Vol. 23, nr. 3](#), s. 464–478
- Campbell, Heather. 2006. "Just Planning: The Art of Situated Ethical Judgement" *Journal of Planning Education and Research*. nr. 26 s. 92-106
- Denscombe, Martyn. 2010. *The good research guide for small-scale social research projects*. uppl. 4, Maidenhead: Open University Press
- Esaiasson, Peter- Mikael Gilljam- Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. uppl. 4 Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Fastighetsägarna. 2009. *Privata hyresvärdar och det sociala ansvaret*. Stockholm: Orion
- Fainstein, Susan S. 2010. *The Just City*. New York: Cornell University Press
- Florida, Richard L. 2006. *Den kreativa klassens framväxt*. Stockholm: Daidalos
- Granberg, Mikael. 2004. *Från lokal välfärdsstat till stadspolitik. Politiska processer mellan demokrati och effektivitet: Vision Mälarstaden och Östra hamnen i Västerås*. Örebro: Örebro Universitet.
- Harvey, David. 1989. "From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism" i Miles, Hall & Borden (red.) 2000. *The City Cultures Reader*. London: Routledge
- Harvey, David. 2006. *Spaces of Global Capitalism: Towards a Theory of Uneven Geographical Development*. London: Verso
- Johansson, Marcus och Abdul Khakee. 2008. *Etik i stadsplanering*. Lund: Studentlitteratur
- Loit, Jon. 2014. *En stad i världsklass- Hur och för vem? En studie om Stockholms sociala stadsplanering*. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen
- Marcuse, Peter och Ronald van Kempen (red.) 2000. *Globalizing cities: a new spatial order?* Oxford: Blackwell

- Mitchell, Don. 2003. *The right to the city: Social justice and the fight for public space*. New York: The Guilford press
- Mukhtar-Landgren, Dalia. 2012. *Planering för framsteg och gemenskap: Om den kommunala utvecklingsplaneringens idémässiga förutsättningar*. Lund: Media-tryck
- Pierre, Jon – Sundström, Göran [red], 2009. *Samhällsstyrning i förändring*. Malmö: Liber AB
- Porter, Michael E. 2000. "Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy" i *Economic Development Quarterly*. February. vol.14 no.1 s.15-34
- Thörn, Catharina. 2004. *Kvinnans plats(er): Bilder av hemlöshet*. Stockholm: Églaité
- Thörn, Catharina. 2008. "Intervention or The Need for a New Cultural Critique" *ArtMonitor* nr 5/2008 s. 48 - 68 Tillgänglig: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/21795> Hämtdatum: 2014-12-10
- Tunström, Moa. 2005. "Kunkurrenskraft, hållbarhet och flerkärnighet- EU-retorik och realitet" i Broms Wessel, Ola- Moa Tunström och Karin Bradley (red.) 2005. *Bor vi i samma stad? Om stadsutveckling, mångfald och rättvisa*. Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri AB, s. 141-156
- Young, Iris Marion. 1999. "City Life and Difference" i Campbell Scott och Susan S. Fainstein 2003. *Readings in planning theory*. 2 uppl. Malden: Blackwell Publishing

Offentliga handlingar

- Göteborgs stad. 2009. "Fattiga och rika – segregationen ökar: Flyttningsmönster och boendesegregation i Göteborg 1990-2006" Författad av Roger Andersson
- Göteborgs stad. 2011. "Social konsekvensbeskrivning- Ny Göta Älvbro" Utförd av Norconsult AB på beställning av Trafikkontoret.
- Göteborgs stad. 2012. "Vision Älvstaden" Antagen av kommunfullmäktige 2012-10-11
- Göteborgs stad. 2013. "Detaljplan för Bro över Göta Älv" Antagen av kommunstyrelsen i Göteborg 2014-11-27
- Göteborgs stad. 2014a. "Program för Frihamnen och del av Ringön" Programhandling av Stadsbyggnadskontoret.
- Göteborgs stad. 2014b. "Social konsekvensanalys" Underlag till Planprogram för Frihamnen och delar av Ringön.
- Göteborgs stad. 2014c. "Samrådsredogörelse" Samrådsredogörelse för program *Frihamnen och delar av Ringön*.
- SFS 2010:900. Plan- och bygglag

Hemsidor

- Bengtsson, Bo. 2014. "Bostadspolitik" i *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/bostadspolitik> Hämtdatum: 2014-11-25

- Cars, Göran och Folke Snickars. 2014. "Samhällsplanering" i *Nationalecklopedin*. Tillgänglig:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/samh%C3%A4llsplanering> Hämtdatum: 2014-12-29
- Centralaälvstaden. 2012. Vision Älvstadens tidigare hemsida. [elektronisk]
Tillgänglig: <http://www.centralaälvstaden.nu/> Hämtdatum: 2014-11-28
- Centralaälvstaden. 2014. Hemsida om forskningsprojektet "Centrala Älvstaden"
[elektronisk] Tillgänglig: http://centralaälvstaden.se/wp/?page_id=22
Hämtdatum: 2014-12-13
- Göteborg stad 1, 2014. Tillgänglig:
<http://goteborg.se/wps/portal/enheter/ovrigaenheter/s2020> Senast uppdaterad
2014-07-07. [hämtdatum: 2014-12-01]
- Västnytt*. 2014a. "Lägenheter mot segregation" Svts regionala nyheter
[elektronisk] Tillgänglig: <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vastnytt/2500-lagenheter-mot-segregation> Hämtdatum: 2014-12-15
- Västnytt*. 2014b. "Brott mot hyreslagstiftningen" Svts regionala nyheter
[elektronisk] Tillgänglig: <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vastnytt/brott-mot-hyreslagstiftningen> Hämtdatum: 2014-12-18
- Älvstranden. 2014. Älvstranden Utveckling ABs hemsida [elektronisk]
Tillgänglig: <http://www.alvstranden.com/alvrummet/> Hämtdatum: 2014-12-18

Intervjuer

- Andreoli, Daniela. 2014. Enhetschef för Stadsmissionens akutboende Gatljuset.
Telefonintervju 1 december 2014.
- Brådén, Sofie. 2014. Anställd vid fastighetskontoret i Göteborg. Intervju 4
december 2014.
- Käll, Per Anders. 2014. Projektledare vid fastighetskontoret i Göteborg.
Telefonintervju 12 december 2014.

Bilaga

1. Intervjuguide- Sofie Brådén den 4 december 2014

Fastighetskontoret

Hur länge har du jobbat här och vilken är din roll?

Vad gör fastighetskontoret?

Kan du förklara hur Göteborgs stadsplanering sker, samarbete mellan er och stadsbyggnadskontoret, bostadsbolagen, kommunala som privata?

Visionen och program för Frihamnen

Vill du berätta om de planer som finns för Frihamnen och Ringön?

Hur ska stadsdelen förhålla sig till resten av staden?

Vilken typ av aktiviteter ska området främst användas för? Bostäder, näringsliv, kultur?

Hur viktigt är områdets utveckling är för Göteborgs framtid?

Om man jämför med tidigare områden som utvecklats, exempelvis Norra Älvstranden (Eriksberg) eller Östra Kvillebäcken, på vilket sätt skiljer sig planeringsprocessen för Frihamnen och Ringön?

Socialt hållbart boende

I programidén om Frihamnen och delar av Ringön står det att Frihamnen ska vara en testarena för socialt hållbart boende, vill du utveckla vad detta innebär?

Norra Älvstranden och Östra Kvillebäcken har fått kritik bland annat för de relativt höga hyrorna, hur ska den problematiken hanteras för Frihamnen?

Medborgardeltagande

Skiljer sig medborgardeltagandet för Vision Älvstaden jämfört med andra utvecklingsområden?

I visionen står det att medborgare som annars inte deltar i samråd och medborgardialoger aktivt ska kontaktas. Kan du ge ett exempel på hur en sådan process går till och vilka som kontaktas?

Verksamheter och omlokalisering

Vad finns det för verksamheter i området i dag?

Vad sker med verksamheterna som idag finns på platsen?

Idag har stadsmissionen sin verksamhet Gatljuset på Ringön, vad vet du om det?

Finns det planer på att inkludera Gatljuset i den nya stadsdelen?

2. Intervjuguide- Daniela Andreoli den 1 december 2014

Stadsmissionen och Gatljuset

Hur länge har du jobbat här och vilken är din roll?

Vad gör Stadsmissionen?

Vad gör Gatljuset?

Hur gick det till när Gatljuset startade på Ringön?

Ringöns utveckling/ Den Nya Hisingsbron

Det finns ett visionsarbete för Älvstaden, känner du till det?

Göteborg planerar för en ny Götaälvbro, vad vet du om den processen?

Det finns planer för bebyggelse i det området av Ringön Gatljuset idag ligger, har eran verksamhet på något sätt hörts om de planerna?

Har ni gjort era röster höjda på något sätt?

Omlokalisering

Har ni fått reda på hur länge ni kommer få vara kvar i området?

Har ni fått erbjudande om alternativ mark vid en eventuell flytt?

Har du fått höra om ni eventuellt är inplanerade i den nya stadsdelen? Ex. genom ny lokal?

3. Intervjuguide - Per Anders Käll den 18 december 2012

Hur påverkar planprogrammet för Frihamnen och delar av Ringön verksamheterna och företagen i området?

Idag finns Stadsmissionens verksamhet Gatljuset i området, kan de vara kvar på samma ställe när utbyggnaden av området börjar?

Om de måste flytta, när är det i så fall?

Finns det idag tankar på att Stadsmissionen ska få tillgång till en annan lokal i området?